

KÖNYVISMERET HÁZIDOLGOZAT

Kós Károly 21. századi tükre

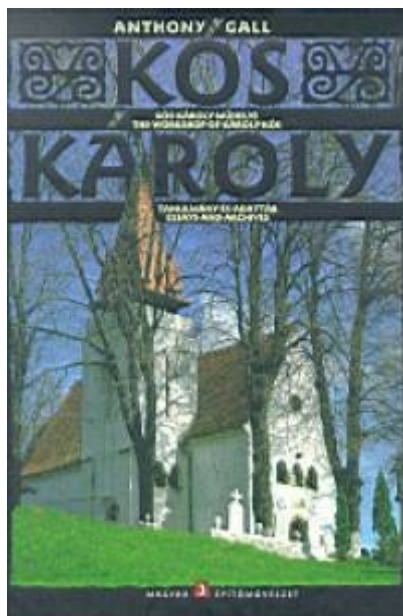
Egy illusztrált, magyar kiadású szakkönyv bemutatása

Készítette: Dróth Júlia

Konzulens: Buda Attila

PPKE Kiadói szerkesztő I. évfolyam

Budapest, 2007. június 5.

A kiadvány főbb adatai

Írta és összeállította: Anthony Gall

A mű címe: Kós Károly műhelye

Műfaj: Tanulmány, album és adattár

Sorozat: Magyar Építőművészet, 3. kötet

Nyelv: magyar és angol

A fordítását az eredetivel összevetette: Simon Magdolna

Kiadó: Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, Budapest és Kriterion Könyvkiadó Rt., Kolozsvár

A megjelenés éve: 2002

Oldalak száma: 528

Könyvtervezés: Molnár István

ISBN: 9638033177

Bolti ár: 17 900 Ft

A témaválasztás indoklása

Az építészeti szakkönyvek között számos gazdagon illusztrált kötetet találunk, ez a kiadvány azonban több szempontból kiemelkedik az egyes alkotók műveit átfogóan bemutató, színes, igényesen előállított kiadványok közül. Ennek oka egyrészt a kötet tárgya, Kós Károly életművében keresendő, másrészt pedig abban a sokrétű szakmai összefogásban, rendkívüli tartalmi és formai igényességben, gondolati egységben, mely révén ez a könyv létrejött.

A kiadvány minőségét, jegyeit meghatározó fő tényezők

Egy kötet főbb jegyeit alapvetően a kor, az olvasóközönség elvárásai, ismeretei, stílusa; a könyv témája; valamint a kötet szerzőjének, készítőinek célja és lehetőségei határozzák meg.

A könyv témája tekintetében időszerű és hiánypótló, hiszen az organikus építészet reneszánszát éljük. A sorozat előző köteteinek tartalmával – Makovecz Imre, illetve Finta József műhelye – ebből a szempontból összhangban áll. A tanulmány szerzője, Anthony Gall, ausztrál, a téma szeretete hozta Magyarországra. Anyanyelve angol, ez magyarázza a kötet kétnyelvűségét, mely természetesen a terjesztés szempontjából is előnyös vonás, kulturális és gazdasági szempontból egyaránt. Gall Kós Károly építészeti életművét szakszerűen, kimerítően, időrendben tárgyalja, s munkásságának egyéb területeire is meglehetősen részletes kitekintést nyújt.

A kiadványban egymásra vetítve tükröződik Kós Károly szellemisége és a mai kor felfogása. A kötet alkotói a mai, minimalista, de igényes, magas színvonalú, számítógépes technikára épülő formai megoldásokat alkalmazzák, s ebből tartalmi-gondolati síkon a lehető legtöbbet hozzák ki. Ez a végsőkig leegyszerűsített, gépies, tudatosan a háttérbe simuló stílus ugyanis alkalmas arra, hogy az ellentét erejével kiemelje Kós Károly összetett, mélyen emberi, az alkotást előtérbe állító törekvéseit és eredményeit.

A kötet terve, tipográfiai megoldásai a középkori várak restaurálásához hasonlíthatóak: megőrzik a lényegét, a várat alkotó köveket, azok helyét, funkcióját, formáját, de a jelen számára a modern kor anyagaiból és letisztult, ámde szegényesebb formáival egészítik ki a művet. A szerzők nem utánozzák Kós Károly könyvkészítési technikáját, formáit, anyagait, csupán finom jelzésekkel utalnak ezekre az előzményekre. A céhes, kézműves eljárások helyett nagyüzemi nyomdatechnikát alkalmaznak, a fametszetek és litográfiák helyett reprodukciókat és fotókat, az egyedi metszésű betűk helyett a mai betűkészletek közül választanak. Választásaik azonban a XIX–XX. század fordulóján az Erdélyi Szépművészeti Céhben is alkalmazott, részben a preraffaelista mozgalomtól átvett, részben azzal egy időben kialakuló jellegzetes stílust idézik. Olyan betűtípust használnak, mely lekerekített, könnyen olvasható, a címekben nem tesznek különbséget a kis- és nagybetűk között; Kós Károly ex librisét visszatérő elemként, iniciálé gyanánt alkalmazzák a tanulmány egyes fejezetei élén; a kézzel rajzolt, a mű tartalmához szervesen illeszkedő illusztrációk szerepét egész oldalas, szimbolikus, színes fotók veszik át; az oldalszámok – bár minimalista stílusban – díszítő értékűek.

A kötet megjelenését támogató külföldi és hazai szervezetek, alapítványok, intézmények kiemelt felsorolása arra utal, hogy a szponzorálásnak a pénzügyi segítségen túlmutató társadalmi jelentősége van. Egyrészt a kutatómunka, az adatok beszerzése, a számtalan, színes illusztráció, az igényes könyvterv és megvalósítás rendkívül költségessé tették ezt a kiadványt. A fent említett két kiadó saját forrása nyilván nem volt elegendő, nemzetközi szintű szervezőmunkájukra is szükség volt. Másrészt a téma nemzeti kultúránk szempontjából jelentős, nem csupán az építészek körében számít érdeklődésre. A támogatók összefogása révén a hazai közönség számára viszonylag elérhető ez a páratlan kiadvány.

Szerkesztési elvek és megoldások

A kötet szerkezete tartalmilag két részre oszlik: tanulmány és adattár. A tartalom és a forma szoros egységben áll, ami szakmai szempontból (az építészet specifikus jegyei) alapvetően fontos. A szakmai adatokat jól strukturáltan és gazdagon tálaló apparátus tulajdonképpen a könyv harmadik részének tekinthető. Szöveg-előkészítés átgondolt és alapos.

1. Könyvborító

Keménytáblás, matt fóliával ellátott, cérnafűzéses, celluloid alapú, C4-es formátumú kiadvány. Védőborítója nincs. Az első kötéstáblát papír borítja, melyen Kós Károly egyik esztétikailag legsikerültebb, festői templomát, a feleki görög katolikus templomot ábrázoló színes fotó látható. A képbe montírozva Kós Károly nevét olvashatjuk, melyet két oldalról a mester egyik ismert, kovácsoltvas elemeken alkalmazott díszítőmotívuma keretez. A montírozott elemek színe fekete, csakúgy, mint a teljes kép háttere. Ez utóbbin olvasható fehér betűkkel a szerző neve, a mű címe,

műfaja, valamint a sorozat címe és a kötet száma. Ezek az információk szokatlanul kisméretű betűvel állnak a nagy építész nevéhez képest, mely beleolvad a fényképen látható kalotaszegi tájba. Mindez összhangban áll a könyv tartalmával és a szerzők felfogásával (lásd fent).

A hátsó táblán a tulajdonképpeni fülszöveg olvasható: az író rövid életrajza magyar és angol nyelven. Az egyes mondatokat egy indás szőlőlevél rajza választja el, jelzésszerűen utalva arra a könyvnyomtatási stílusra, melyet Kós Károly képviselt. A hátsó tábla jobb alsó sarkában a századforduló szecessziós könyvnyomtatására jellemző keretezett kis kép (Kós Károly egyik könyvillusztrációja) látható. Az életrajz két nyelvi változata közé az idős mester barnás árnyalatú fényképét ékeltek, melynek széle balra kifut a háttérből.

A gerincen olvashatjuk a mű címét és műfaját angol és magyar nyelven. Ez a szöveg Kós Károly arcképét (fametszet) szegélyezi, melyet a belső címdalal is láthatunk. A gerinc alján a kiadó logója, a sorozatcím és a kötetszám szerepel. Az előelső előzéklap mindkét oldalát Kós Károly fekete-fehér fotója foglalja el, ugyanaz a kép, mely kicsiben a hátsó táblán is szerepel. A hátsó előzéklapon kalotaszegi utcai csoportkép került, rajta Kós Károly is látható.

2. Címnegyedív, a főszöveget megelőző járulékos részek

A szennycímoldal tartalmazza a sorozatcímet, számot, Kós Károly ex librisét mint illusztrációt, alatta a szerző nevét. A kötet címe itt nem olvasható, viszont elkezdődik a szponzorok hosszú sora (a teljes címnegyedet elfoglalja: a szennycímoldal közepén kezdődik, majd további két oldalon keresztül folytatódik). A sorozatcímoldal és a címdoldal csak ez után következik. A főbb munkatársakra is kiterjedő kolofon a címdalalon található. A copyrightoldalon részletesen felsorolják a kötet előkészítésében közreműködő szakembereket: szerkesztőket, fordítókat, lektort, a fényképek, reprodukciók készítőit, a könyv tervezőjét és a stúdiómunkálatok végzőit. Ajánlás, mottó nincs, viszont bevezetőből, előszóból több is sorakozik a kötet elején: a szakma egy jeles képviselője, a szerző, egy mai „felhasználó” és a főszerkesztő tollából. Ezt követi egy teljes oldalon a köszönetnyilvánítás. A rendkívül részletes, ötoldalas tartalom az oldalszámokon kívül az egyes művekhez tartozó évszámokat is mutatja. Rendhagyó módon a páros oldalon kezdődik.

A főszöveget megelőző járulékos részekre jellemző, hogy vonalazott, keretezett, keskeny sávban szerepelnek az adatok. Az egyes információcsoportokat a betűk színének (fekete vagy rozsdaszín), vastagságának (normál vagy fat), elhelyezésének (ritkített vagy sűrített szedés), illetve a csupa nagybetűs írásmód vagy a szokásos módon alkalmazott kis- és nagybetűk váltakozásával különíti el a könyv tervezője.

3. Főszöveg

Az első tartalmi egység egy 80 oldalas tanulmány, melyben Gall kronológiai sorrendben tárgyalja Kós Károly életét és munkásságát. A második rész, az adattár kimerítő, pontosan dokumentálja a mester építészeti műveit (helyszín, megrendelő, a tervezés időpontja, kivitelező, az építés időpontja), valamint elhelyezi az életmű egyes állomásain az egyéb művészeti ágakban létrehozott alkotásokat, illetve az adott időszak társadalmi vonatkozású adatait. A folyóiratok, folyóiratcikkek, könyvek szövegrészleteit a megjelenés helyének, idejének pontos feltüntetésével, illetve az adott fejezet megírásához tartozó forrásjegyzékkel, a kötet kenyrészövegébe tördelve tartalmazza a kiadvány.

Fejezetek

Minden újabb fejezet első bekezdését ugyanaz a keretezett, kisméretű, fekete-fehér tollrajz, Kós Károly ex librise díszíti. A fejezeteket szimbolikus tartalmú, egész oldalas, színes fotók választják el (lásd lent).

Az oldaltükör jellemzői

Az alul, középre szedett oldalszám dekoratív értékű (vörös háttérrel nyomtatott fehér, arab számok). A páratlan oldalak felső harmadában, a margón regiszterként évszámok segítik az eligazodást, tetszetős, egyben célszerű, három színnel játszó tipográfiai megoldással. A mű címe magyarul és angolul a középre szedett élőlábban látható. A címet balra igazítva, szintén vörös színű, mives betűkből szedték. A sorok tömörek, sorkizártak. A betűk jól olvashatóak, kerek formájúak. A széles margón kapnak helyet a képaláírások és a szövegközi jegyzetek. Ez utóbbiak a tanulmányt tartalmazó részben sűrűn sorakoznak az adott bekezdés melletti külső margón, széljegyzet formájában. Kiemelések a kenyérszövegben nincsenek, eltekintve a kurzívval szedett utalásoktól (művek címe).

Hasábok

A magyar és az angol nyelvű szöveg (a bevezetések és előszavak tördeléséhez hasonlóan) hol párhuzamos hasábokba rendezve, hol pedig egymás alatti bekezdésekbe tördelve követi egymást. Ez tartalmi szempontból érthető, de az olvasási folyamatot gyakran megakasztja, az olvasó tanácstalanul keresi, hol is folytatódik a szöveg az általa olvasott nyelven. Ez a tördelési módszer ellentétben áll Kós Károly intelmeivel, melyeket az Utunk szerkesztőségéhez intézett, a lap fennállásának 12. évfordulója alkalmából írt levelében:

A lap szerkesztősége azonban az illusztrációs és díszítőanyag túlságos felszaporításával a végén túllőtt a célon: a túlságosan sok és ráadásul különböző jellegű, nagyságú és folthatású képanyagnak azonos oldalakon való összezsúfolásával egyrészt széjjelszaggatta az egységesnek kívánczó szövegeket, másrészt megzavarta az oldalak (és oldalpárok) nyugalmát, felborította egyensúlyukat, aminek eredménye az olvasó esztétikai érzékének rombolása, a zavartalan olvashatóság megnyugtató hatásának rontása. „Est modus in rebus”, mondja figyelmeztetően a régi bölcs latin mondás. (Kós 1957, idézi Sümegei 2005)

Bekezdések

Első pillantásra szembeötlő, hogy a kenyérszöveg bekezdései a számítógépes szövegszerkesztésből ismert ¶ jellel kezdődnek. Ez az érdekes formai megoldás számomra a szerzők üzenetét hordozza: a kísérőszöveg csupán a nagy, szerves életmű mögött meghúzódó adatok halmaza. A szerzők tisztelgése ez a tanulmány tárgya előtt, annak jelzése, hogy saját munkájukkal nem kívánnak a mester műveinek előterébe kerülni. A XIX–XX. század nagy magyar polihisztorának munkásságát elemeire szedik, de Kós Károly felfogásának megfelelően ezzel a tipográfiai megoldással bekezdésről bekezdésre a szellemi, gondolati, művészi üzenet és egység újbóli megteremtésére irányítják az olvasó figyelmét.

4. A főszöveget követő járulékos részek

A kötet szakszerűségének fontos eleme a 20 oldalas apparátus: névmutató, helymutató, helynévmutató, épületek, tervek mutatója, tárgymutató, írásműmutató, események, előadások mutatója, pótlás. Az utolsó ív utolsó négy oldalára viszont az egyik támogató építészeti tevékenységének színes fotókkal illusztrált bemutatása került.

Illusztrációk

A kiadvány tartalmából és céljából következik, hogy az illusztrációnak, a képanyagnak legalább akkora szerep jut, mint a szöveges részeknek. Ezt az egyensúlyt a kötet tervezői a mű két fő része között is fenntartják. Bár a tanulmány kenyérszövegét képek nem kísérik, egyes fejezetei között Kós Károly kapuiról, illetve üvegablakairól készített, egész oldalas, színes fotók állnak, valamint a fent említett iniciálék is a képi anyagot bővítik. Az adattárban viszont több az illusztráció, mint a szöveg, ezek a szakmai tartalom lényegéhez tartoznak, s ebben a tekintetben több csoportba sorolhatóak:

- Korabeli fotók (fekete-fehér) – városrészek, épületek, személyek (az életrajz illusztrálására), könyvek, füzetek
- A könyv szerzői által készített fotók – az elkészült épületek, épületrészek korabeli, illetve mai fényképe (freskókkal, üvegablakokkal)
- Kós Károly fekete-fehér rajzai és fametszetei mint a kötet illusztrációja
- Kós Károly tollrajzai, akvarelljei mint a tanulmány adott fejezetének tárgya vagy az épületek látványterve
- Kós Károly által készített építészeti dokumentumok – helyszínrajzok, alaprajzok, homlokzatok, településtervek, üvegtervek, díszítő motívumok, kovácsoltvas korlát terve, templommennyezet mintázatának rajzai, kaputerv
- Kós Károly könyv- és folyóirat-kiadással kapcsolatos művei – könyvtervek, kézzel írt könyvoldalak, könyvillusztrációk, iniciálék, címlapok, belső címlapok, borítótervek, folyóirattervek, folyóiratcím, újság címlapja, címek és rovatcímek újságból, Kós Károly névjegye, az Erdélyi Szépmíves Céh emblémája
- Kós Károly irodalmi művei – kézzel írt versek, kézzel írt és rajzokkal illusztrált levelek
- Kós Károly egyéb alkotásai – térképrajzok, fejfák rajza, bútortervek, reklámgrafika

A képalírás az egyes képek alatt vagy mellett található, ez utóbbi esetben a hasáb mellé, jobbra vagy balra rendezve. Az illusztráció tárgyán kívül tartalmazzák a kép keletkezési idejét és tulajdonosát is.

A reprodukciók esztétikai értéke jó, a korabeli fekete-fehér fotók megfelelő nagyításban és retusálással készültek, a mai, színes fényképek kiváló formai és színélményt nyújtanak. Érdekes megfigyelni, hogy ugyanarról az épületről készített fotók, illetve rajzok közül magáról az épületről sokszor a rajz informatívabb, míg a fotó elsősorban az épület és környékének állapotáról informál.

Összegzés

A kötet szakmai, kulturális és esztétikai szempontból egyaránt kiemelkedő élményt nyújt. Képes arra, hogy érzékeltesse Kós Károly hitvallását: az épületek tükrözzék nemzeti, történelmi, kulturális hovatartozásunkat, s ennek megfelelően ne csupán funkciójukat lássák el, hanem legyen érzelmi hatásuk is.

Felhasznált irodalom

SÜMEGI György, *Levélpótlás Kós Károlytól. Utunk, 1957, Kolozsvár, Korunk, 2005.*
augusztus.